

UNIVERZITA KARLOVA
EVANGELICKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Peklo v islámu

Kateřina Švábová

Katedra religionistiky
Vedoucí práce: prof. Pavel Hošek, Ph.D.
Studijní program: Teologie (B6141)
Studijní obor: Evangelická teologie (6141R007)

Praha 2024

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto písemnou bakalářskou s názvem Peklo v islámu napsala samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna veřejnosti ke studijním účelům.

V Praze dne 2.7. 2024

Kateřina Švábová

Bibliografický údaj

ŠVÁBOVÁ, Kateřina. *Peklo v islámu*, Praha 2024, bakalářská práce, Evangelická teologická fakulta, Univerzita Karlova, vedoucí práce prof. Pavel Hošek, PhD.

Anotace

Práce „*Peklo v islámu*“ si klade za cíl popsat a představit koncept pekla, jak je vnímán v islámských tradicích, a pozorovat vývoj tohoto pojetí v průběhu historie islámu od dob jeho vzniku přes pozdější tradice, po interpretace hlavních proudů islámské víry. V první části práce je představeno peklo tak, jak je prezentováno v Koránu. Využívá přímých citací z relevantních súr k ilustraci základních představ o pekle, jeho povaze, účelu a obyvatelích. Druhá část bakalářské práce se věnuje pojetí pekla v pozdějších islámských tradicích. Navazuje tímto na předešlou kapitolu věnující se Koránu, a rozvíjí a prohlubuje myšlenky nastíněné v koránských verších, poskytuje detailnější popisy pekelného prostředí, diskutuje otázky hříchu a věčnosti trestu vězňů. Zároveň zkoumá, jak se vyvíjela představa nadpřirozených pekelných bytostí. Závěrečná část práce se zaměřuje na interpretace pekla v hlavních proudech islámu - sunnitském, šíitském a súfismu. Analyzuje, jak se tyto různé tradice liší v některých aspektech chápání pekla a poskytuje komparativní pohled na eschatologické představy v rámci širšího spektra. Práce tak nabízí ucelený pohled na islámské pojetí pekla, od jeho koránských kořenů přes historický vývoj až po interpretace v hlavních větvích islámu.

Klíčová slova

Peklo, džahannam, Korán, eschatologie islámu, posmrtný život, hřích

Summary

The thesis "*Hell in Islam*" aims to describe and present the concept of hell as it is perceived in Islamic traditions, and to observe the development of this concept throughout the history of Islam from the time of its inception to the view of the individual branches of Islamic faith, that last to present days. In the first part of the work, hell is presented as it is known from the Quran. It uses direct quotations from relevant contexts to illustrate basic ideas about hell, its nature, purpose, and inhabitants. The second part of the bachelor thesis is dealing with the concept of hell in later Islamic traditions. It follows on from the previous chapter devoted to the Qur'an, and develops and deepens the ideas outlined in the Quranic verses, providing more detailed descriptions of the hellish environment, questions of sin and the eternal punishment of prisoners. It also deals with the development of some of the supernatural beings located in hell. The final part of the thesis focuses on the interpretation of hell in the main branches of Islam - Sunni, Shiite and Sufism. It analyzes how these traditions differ in some aspects of different understandings of hell and provides insight into eschatological ideas within a wider spectrum. The work offers a comprehensive view of the Islamic concept of hell, from its Quranic roots through historical development to the interpretation in the main branches of Islam.

Keywords

Hell, jahannam, Quran, eschatology in islam, otherworld, sin

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala především prof. Pavlu Hoškovi PhD. za ochotu a odborné vedení této práce. Mé velké díky patří i mému manželovi, mé rodině a mým nejbližším, kteří mě během psaní práce a celého studia velice podporovali.

Obsah

Úvod	8
1. Peklo v Koránu	10
1.1. Peklo jako místo utrpení a trestu pro nevěřící.....	11
1.2. Hříšníci.....	12
1.3. Možnosti vykoupení.....	14
1.4. Charakteristické rysy a jejich vývoj v koránské eschatologii.....	15
1.4.1. Pekelná stráž.....	16
1.4.2. Strom Zaqqúm.....	17
1.4.3. Pekelné vrstvy.....	18
2. Pojetí pekla v pozdějších islámských tradicích	19
2.1. Organizace a popisy pekelného prostředí.....	19
2.2. Hříchy, které odsuzují člověka k pekelnému trestu.....	22
2.3. Vězni pekelného ohně a doba jejich utrpení.....	24
2.4. Nadpřirozené pekelné bytosti.....	26
2.4.1. Džinové.....	26
2.4.2. Dáblové.....	27
2.4.3. Andělé.....	28
2.5. Eschatologické příručky.....	29
3. Hlavní islámské směry a jejich rozdíly v pojetí pekelného světa	32
3.1. Sunnitský islám.....	32
3.1.1. Spása v sunnitské teologii.....	32
3.1.2. Posmrtný život.....	34
3.2. Šíitský islám.....	35
3.3. Sufismus.....	37
Závěr	40
Zdroje	42
Seznam použité literatury.....	42
Internetové zdroje.....	44

Úvod

Hlavním úmyslem této bakalářské práce je především představit koncept pekla v islámské tradici a pozorovat tak zároveň průběžný vývoj islámské eschatologie od textů samotného Koránu, přes pozdější hadíthy, po interpretace a pojetí pekla, potažmo posmrtného života v hlavních proudech islámského náboženství.

Koncept posmrtného života a eschatologie má v islámském učení bezesporu rozsáhlý význam. Podle islámu je současný pozemský život pouze dočasným stavem. Po smrti následuje život věčný, kdy budou všichni lidé vzkříšeni a předstoupí před Boží soud. Jejich skutky na zemi budou zváženy a následně budou odměněni pobyt v ráji, či odsouzeni k trestu v pekle. O samotném pekle a trestech, jež budou uvaleny na hříšné a bezbožné, se dočítáme v textech Koránu na mnoha místech. Stejně tak i ve sbírkách hadísů, které tvoří druhou nejdůležitější autoritu v islámu po svatém Koránu, jsou témata pekla čteně a podrobně rozebírány. Eschatologie islámu tak klade velký důraz na individuální zodpovědnost každého člověka za své činy na tomto světě a zároveň motivuje k připravenosti na nadcházející Boží soud a posmrtný život.

Práce je tématicky rozdělena do tří hlavních částí. První část se zabývá, jak už bylo předznamenáno, konceptem pekla, jak je popsán v Koránu. Dle jednotlivých súr se zde pokouším zmapovat, jaké má být místo pekelných muk, jací lidé jsou odsouzeni zde strávit svůj život po smrti a zda existuje jakási možnost vykoupení z věčného utrpení. V závěru této části se věnuji charakteristickým znakům, jež se opakují v koránských textech a pozoruji, zda na základě chronologického řazení prochází vývojem hodného povšimnutí. Není-li uvedeno jinak, cituji ve všech případech uvedených súr český překlad Koránu Ivana Hrbka (Odeon, 1972).

V druhé části se snažím pozorovat vývoj a změny v pojetí a chápání pekelného prostředí. Soustředím se tedy opět na popisy vzhledu a organizace pekelných vrstev, charakteristiku hlavních hříchů i postavení vězňů v posmrtném

životě. Zabývám se i krátce možnostmi vykoupení z pekelného utrpení. Též věnuji kapitulu dalším nadpřirozeným bytostem obývajícím prostory podsvětí jako jsou pekelní andělé, džinové a ďáblové. Největší pomocí mi v této druhé části zkoumání jsou zejména hadísy – tedy sbírky tradičních uznávaných výroků a skutků přisuzovaných proroku Mohamedovi. Hadísy čerpám především z cizojazyčných internetových zdrojů, a to především z portálu <https://sunnah.com/>. Při citacích uvádím svůj vlastní překlad z anglického do českého jazyka.

V poslední části bakalářské práce se věnuji současným hlavním islámským směrům a jejich rozdílným vizím a pohledům na problematiku pekelného utrpení. Konkrétně se věnuji sunnitskému a šíitskému islámu a islámu mystickému - súfismu. V jednotlivých odvětvích islámu se pokouším hledat charakteristické znaky a pojmy, které se odráží nejen v každodenní náboženské praxi, ale i v hlubších otázkách eschatologie, včetně pochopení konceptu pekla.

1. Peklo v Koránu

Chceme-li mluvit o pojetí pekla v islámské tradici, zaměříme se nejprve a nevyhnutelně na Korán, svatou knihu islámu. Začneme-li pouze zběžně číst jednotlivé súry Koránu, můžeme si povšimnout, jakou pozornost věnují texty vztahu mezi světem vezdejším (*dunya*) a světem posmrtným (*al-akhira*). Především v raných mekkánských súrách Koránu (tj. 610-622) nalezneme teologický důraz na zvěst o přicházejícím konci světa a zaměření na témata posledního soudu, ráje a pekla. Obecně se uvádí, že tématem posledního soudu se (výhradně či částečně) zabývá téměř třetina celého Koránu.¹ Koncepty nebe a pekla jako místa pro odplatu po smrti patří v koránských súrách tedy též nepřekvapivě k velmi frekventovaným motivům.

Jestliže bychom hledali kolikrát je v celém Koránu explicitně zmíněný samotný termín „peklo“, našli bychom v českém překladu Ivana Hrbka celkem 42 odpovídajících veršů. O pekle se nicméně hovoří v textech Koránu četněji i v jiných synonymech. Nejčastěji hovoří texty o pekle jako o „ohni“ (*al-nar*). V českém překladu se setkáváme častěji se souslovím „*oheň pekelný*“ (52 odpovídajících veršů) či například „*trest pekelný*“. V arabském textu lze avšak nalézt i jiná jména pro obraz pekla. Nejznámějším označením a vlastním arabským jménem pro peklo jest *džahannam*, arabský ekvivalent hebrejského „Gehenna“. K tomuto termínu se v Koránu uvádí přibližně 77 výskytů, je ovšem též možné setkat se s alternativní transkripcí *džáhím*, k níž je uváděno přibližně 26 výskytů.²

Jednotlivým vlastním jménům, jež jsou v Koránu užity pro popis pekla se dále budeme (alespoň ve zmínce) jistě věnovat. Jestliže bychom nicméně všechna tato jména a označení, jež se vztahují k tématu pekla hledali a následně je sečetli, našli

¹ WERNER, Helmut (ed.). *Islámská Kniha mrtvých: představy islámu o onom světě*. Hodkovičky: Pragma, 2003, s. 7

² LANGE, Christian. *Paradise and Hell in Islamic Traditions*. Cambridge University Press, 2016., s. 38

bychom odhadem přibližně 400 veršů.³ Přesný počet súr, které peklo zmiňují, se dle různých zdrojů a překladů liší, nicméně obecně se uvádí, že alespoň 70-80 súr (z celkového počtu 114 súr) přímo či nepřímo k místu pekelných muk odkazuje. Při vlastní četbě překladu Ivana Hrbka jsem narazila na přímé odkazy k peklu též přibližně v 65 súrách, nicméně pekelné tresty a výstrahy pro nevěřící a hříšníky jsou jedním z nejběžnějších motivů, které se v Koránu objevují opakovaně a napříč téměř všemi súrami.

1.1. Peklo jako místo utrpení a trestu pro nevěřící

Korán (78:21-29): „ *A peklo bude věru na číhané, útulek pro vzpurné, a v něm zůstanou věky celé a chládku tam neokusí ani nápoje kromě vody vroucí a hnijící, což odměnou bude odpovídající. Vždyť oni v zúčtování nedoufali a za výmysl Naše znamení lživě prohlašovali, však spočítali jsme věc každou a pořídili záznam.*“

V súře 78 nazvané Zvěst (*Al-Naba'*) se dozvídáme o „*dnu rozhodnutí*“, tedy o dnu posledního soudu, jak nás ve výkladu navádí Ivan Hrbek. V tento den se dle popisů otevře nebe a stane se branami, hory se dají do pohybu a lidé se dostaví v zástupech (srov. 78:18). Následně súra líčí rozdělení lidí do dvou skupin – věřící, pro které jest připraveno blažené místo zahrad a sadů vinné révy, a nevěřící, pro něž je určen trest v podobě pekelného ohně. Jsou nám představeny konkrétní fyzická místa, která slouží pro posmrtný život.

Peklo je v koránských textech popisováno jako místo obrovského žáru a šlehajících plamenů, které nikdy nevyhasnou. Planoucí oheň zde bezútešně pohlcuje hříšníky, kterým se ovšem nedostává nic jiného než vroucí pramen a trnité bodláčí místo stravy (srov. 88:4-6). Jejich kůže je zde spalována krutým ohněm, avšak dle popisů je následně stále znovu obnovována, aby hříšníci zůstávali nesmrtelnými a jejich utrpení bylo skutečně věčné. („*Věru ty, kdož*

³ tamtéž, s. 39 (pozn. Ch. Lange na tomtéž místě v knize uvádí, že k tématu ráje se vztahuje přibližně 320 veršů, tedy podstatně méně nežli k tématům pekla)

neuvěřili v Naše znamení, My v ohni sežehneme, a kdykoliv vyschnou kůže jejich, vyměníme je za jiné, aby tak trestu okusili...“ Korán 4:56).

Korán (69:30-37): *„Chopte se ho a v řetězy jej zakovejte, pak v ohni pekelném jej palte a potom řetězem sedmdesát loktů dlouhým jej svažte!“ On věru nevěřil v Boha mocného a nevybízel k nakrmení nuzného, takže zde nemá dnes druha vřelého ani krom splášek pokrmu jiného, jež jísti budou jen těžcí hříšníci.“*

Jak vidíme, druhy trestů v koránských súrách jsou fyzické i psychické. Hříšníci jsou vyobrazováni velmi často spoutáni v řetězech a okovech, spalováni v pekelném ohni, vařeni ve vroucí vodě, dostávajíce trní a bodláčí jako pokrm a vroucí vodu k uhasení své žízně. Vyobrazena jsou nicméně i duševní muka – zejména pocit naprosté osamělosti, lítosti, zoufalství, úzkosti či výčitek svědomí. Korán se na mnoha místech opakuje a zdůrazňuje, že hříšníci jsou v pekle hanobeni a ponižováni (srov. 6:124; 17:18; 25:69). V jejich obvroském utrpení pak zatracení hříšníci volají v zoufalství k Bohu, aby je vyvedl z těchto pekelných útrap a na oplátku slibují nápravu svých skutků (srov. 35:37).

1.2. Hříšníci

Korán velmi často mluví o skutcích, jež by pravý věřící měl činit, a skutcích, kterým by se měl naopak v každém případě vyvarovat. V druhé a zároveň nejdelší súře Koránu (bývá někdy také označována jako „malý Korán“), jež nese název Kráva, nalezneme shnutí všeho podstatného v Mohamedově zvěsti. Súra skýtá výklad o víře v jediného Boha, výklad o morálce, o právních záležitostech i o zásadních učeních a oblastech islámské víry. Dočteme se zde též o zásadních rozdílech mezi věřícími a nevěřícími.

Pravý věřící je popisován jako ten, který věří v Boha jediného, jeho anděly, Písmo, proroky a poslední soud. Je štědrý, rozdává ze svého majetku, dává almužnu, dodržuje modlitby i půst v měsíci ramadánu, je povahou pokorný, trpělivý a bohabojný (srov. 2:177). Pravá víra tedy spočívá ve skutcích a

v upřímnosti srdce. Nevěřící, tedy hříšníci, mají naopak svá srdce zatvrzelá a jsou spokojeni ve své nevědomosti a lhostejnosti. Jsou přirovnáváni k tvorům hluchým, němým a slepým, kteří nevidí pravdu a nadále žijí v bludu (srov. s2:17). Těž jsou na dalších místech Koránu přirovnáváni k dobytku (srov. 25:44; 47:12), či jiným bytostem, jelikož nemají schopnost rozpoznat dobro od zla. Ve svém hříchu jsou často vyobrazováni jako pyšní a domýšliví, jelikož si o sobě mylně myslí, že jsou na správné životní cestě.

Kdo tedy bude potrestán ve věčném ohni? Nejtypičtěji hovoří koránské texty o nevěřících (*kāfir*), kteří jsou obviňováni z popírání pravdy a ze zavírání očí před jasnými a zřetelnými znameními od Boha všemohoucího. Na nevěřící a modloslužebníky čekají podle několika míst v Koránu skutečně ty nejtěžší tresty a věčné pekelné zatracení, které jim za žádných okolností nebude bez pokání odpuštěno.

Korán (41:27): *„My však dáme věru okusit těm, kdo nevěřili, trestu strašného a odměníme je podle skutku jejich nejhoršího.“*

Korán (2:6-10): *„Však věru je lhostejno pro nevěřící, zda napomínáš je, či nikoliv - stejně neuvěří! Bůh srdce jejich i sluch jejich zapečetil a přes oči jejich clonu položil a pro ně je určen trest hrozný. Jsou mezi lidmi někteří, kdož říkají: 'Věříme v Boha i v den soudný', zatím však jsou nevěřící. Snaží se oklamat Boha a ty, kdož uvěřili, avšak klamou jen sami sebe, aniž o tom mají tušení. V srdcích jejich jest choroba a Bůh tuto chorobu rozmnožil; jim dostane se trestu bolestného za to, že lhali.“*

Jako nevěřící jsou pak označováni nejen lidé, kterým je víra v jediného Boha lhostejná, nýbrž i lidé, kteří se označují za věřící, ve svém srdci však vpravdě neuvěřili a svou víru pouze pro okolí předstírají. Tito pokrytci jsou popisováni jako *lidé, v jejichž srdci dlí nemoc* a neobráti-li se a nečiní-li pokání, čekají je muka v tom nejnižším stupni pekelném (srov. 4:145).

Ve čtvrté súře, nazvané Ženy, se dále můžeme dočíst o jednom z nejhorších možných hříchů, kterým je úmyslné zabití věřícího (Korán 4:93

„Kdokoliv zabije úmyslně věřícího, bude jeho odměnou peklo a bude v něm nesmrtelný...“). Za takový čin jako je zabití nevinné osoby, hrozí v posmrtném životě též věčné pekelné trápení a velice bolestné fyzické tresty. Korán zde připomíná velký důraz na posvátnost lidského života a porušení Božího práva. Jelikož je život chápán jakožto dar Boží, má pouze Bůh právo ho odejmout.

Něvěřící, modloslužebníci, pokrytci a úmyslní vrazi jsou věru v Koránu chápáni jako ti největší hříšníci, jejichž hříchy jsou neospravedlnitelné. V následující páté súře, nazvané Prostřený stůl, zapovídá Korán nicméně i další lidské hříchy jako jsou například hazardní hry a opilství. Těmto svodům je radno se vystříhat, jelikož pochází od samotného Satana, který si přeje, aby lidé zbloudili a odpadli ze správné cesty víry. Podle islámské víry jsou tak veškeré podoby hazardu považovány za nečestné a nespravedlivé způsoby získávání majetku na úkor ostatních a jsou tím pádem všem věřícím naprosto zakázány.

Mezi další zmiňované těžké lidské hříchy, za které stihne hříšníky dle koránských súr bolestný trest, pak patří i skutky, které jsou nám zapovídány též v křesťanském a židovském Desateru. Řadí se mezi ně cizoložství (srov. 24:2), krádež (srov. 5:38), lži a křivé svědectví (srov. 4:135). Jako hřích je dále označována hromadící hamižnost (srov. 9:34), ale i například pýcha či zpupnost (2:206; 4:173), která bývá vnímána jako jedna z hlavních překážek na cestě k víře a Bohu.

1.3. Možnosti vykoupení

Korán (72:23): „*Těm, kdo neposlouchají Boha a Jeho posla, těm určen je oheň pekelný a budou v něm navěky nesmrtelní.*“

Koránské texty se v jednoznačně neshodují, zda budou hříšníci vskutku v pekle na věčné časy. Jsou naznačeny obě možnosti: ano i ne.⁴ V Koránu se velmi často setkáváme s výpověďmi, které hlásí věčné utrpení a bolestné tresty pro

⁴ KROPÁČEK, Luboš. *Duchovní cesty islámu*. Vyd. 2. Praha: Vyšehrad, 1998, s. 85

nevěřící hříšníci, kteří zůstávají ve svém pekelném pokoření nesmrtelní (srov. 4:14; 33:64-65), aby zažívali krutou odplatu stále opakovaně. Avšak setkáme se i s popisy Boha nanejvýš milosrdného a slitovného. V súře 25., nazvané příznačně Spásné zjevení, se dočítáme o obrácení hříšníků, kteří činí pokání a začínají konat dobré a zbožné skutky. Těmto lidem *odpouštějící a slitovný* Bůh předešlé špatné skutky vymění za dobré, jelikož se sami kajícím navrací k němu samému (srov. 25:70-71). S nejen tímto úryvkem se tedy v některých výkladech Koránu můžeme setkat jako s příkladem, který poukazuje nejen na možnost vykoupení z hrozivých pekelných muk, ale i na příslib a naději na úplné odpuštění a vstup do ráje. Právě časté důrazy kladené na Boží milosrdenství v textech Koránu vede k úvahám o možnosti konečného odpuštění.

1.4. Charakteristické rysy a jejich vývoj v koránské eschatologii

V následující kapitole bych se ráda pozastavila nad dalšími charakteristickými znaky pekelného podsvětí, které se v průběhu Koránu (či poté i v pozdější islámské tradici) rozvíjeli či přeměnili.

Jak jistě víme, svatá kniha islámu je seřazena do 114 súr (kapitol) a do více než 6200 vešů, ale toto uspořádání nesleduje žádné chronologické či tématické hledisko. Většina súr je v originálním znění Koránu seřazena podle délky – od nejdelších po nejkratší. Výjimkou je první súra Al-Fátiha (Otvíratelka Knihy), která má roli úvodní modlitby. Nahlédneme-li ale do českého překladu Ivana Hrbka, můžeme vidět, že jednotlivé súry jsou nám zařazeny do čtyř období. Stejně jako němečtí učenci Theodor Nöldeke či Gustav Weil, kteří se ve svém bádání v 19. a 20. století pokoušeli chronologicky seřadit koránské súry⁵, podporuje Ivan Hrbek řazení do prvního mekkánského období, druhého mekkánského období, třetího mekkánského období a medínského období. Cílem této části práce je tedy

⁵ LANGE, Christian. *Paradise and Hell in Islamic Traditions*. Cambridge University Press, 2016., s 49

prozkoumat, jak dobře může sloužit tento chronologický model k pozorování vývoje koránské eschatologie.

1.4.1. Pekelná stráž

Korán (74:27-31): „*Viš ty vůbec, co je to Saqar? Nic nenechá a nic nepustí a kůži smrtelníkům spálí a devatenáct andělů nad ním bdí. A za strážce pekla jsme pouze anděly určili a jejich počet jen pro pokušení nevěřících stanovili, aby ti, jímž dostalo se Písma, se utvrdili a rozmnožila se víra těch, kdož uvěřili...*“

Již v prvních dvou súrách českého překladu Koránu (řadící se tedy do nejranějšího mekkánského období) se setkáváme se zmínkami o pekelné stráži (*zabāniyya*). V súře 74., s názvem *Rouchem přikrytý*, se dozvídáme, že se jedná o devatenáct andělských dozorců, kteří mají za úkol bdít a dohlížet na výkony trestů pro hříšníky, kteří se zpronevěřili Božím přikázáním. Další z raných mekkánských súr pojednává o andělech jako o mučitelích, kteří trápí obyvatele pekla spalujícím ohněm (srov. 69:30), či vyslychají nově příchozí odsouzené hříšníky a ptají se, zda jim nebyl vyslán žádný *varovatel*, který by jim zvěstoval onu jedinou pravdivou víru a vyvedl je tak z velkého životního bludu (srov. 67:8).

Súra 43 nám v 77. verši představuje novou postavu „Málíka“, která je oslovena mučenými obyvateli pekla. Ztrápení hříšníci jej oslovují, aby vyslovili své přání k ukončení svého utrpení, Málík jim však neposkytuje žádnou útěchu a odbývá je slovy „*Zde zůstanete vskutku!*“ (srov. Korán 43:77). Je to jediná zmínka o tomto pekelném andělovi v celém Koránu, nicméně vykladači a překladatelé označují právě tuto postavu i dle pozdější tradice za hlavní pekelnou stráž, jež má na starost pekelný oheň a příchod hříšníků.⁶

V pozdějších súrách medínského období, zdá se, máme možnost dočíst se více detailů o rolích andělů jakožto strážců pekla. Zatímco mekkánské súry

⁶ AL-KISÁÍ, A. AL-H. *Kniha o počiatku a konci a rozprávania o prorokoch*, str. 182-183

často zobrazují anděly jakožto pasivní strážce, dozorce, či zapisovatelé skutků (srov. 82:10-12), v pozdějších medínských súrách se dozvídáme o více aktivních, specifických a konkretizovaných funkcích. Objevují se obrazy silných strážců jako přímých vykonavatelů Božích trestů, kteří vykonají vše, co jim bylo od Boha přikázáno (srov. 66:6). V osmé súře jsou dokonce vyobrazováni jako ti, kteří bijí nevěřící za jejich hříchy po tvářích a zádech (srov. 8:50).

1.4.2. Strom Zaqqúm

Korán (44:43-46): *„Vskutku bude strom Zaqqúm patřit k hříšníka pokrmům. Je jak roztavená smůla, jež ve vnitřnostech kypí, podoben vodě vroucí.“*

K charakteristickým rysům islámského pekla, které v této kapitole jistě nemůžeme opominout, patří bezesporu strom Zaqqúm. Zaqqúm ve Svatém Koránu můžeme najít na čtyř místech, pouze v súrách prvního a druhého mekkánského období. V těchto súrách je vyobrazován jakožto strom rostoucí ze samých základů a nejhlubšího dna samotného pekla. Má být nelibou potravou hříšníků majících za úkol plnit si s jeho plody, které svým vzezřením připomínají hlavy satanů, svá břicha (srov. 37:62-66). Po pozření těchto plodů se dle popisů hříšníkům vaří veškeré útroby, nedostávají však jiného nápoje, nežli vody vroucí.⁷

V islámské tradici je strom Zaqqúm často stavěn do kontrastu se stromy v ráji, které naopak poskytují blaženost a potěšení.

⁷ OSTŘANSKÝ, B. *Malá encyklopedie islámu a muslimské společnosti*, str. 155

1.4.3. Pekelné vrstvy

Korán (15:44): „*A to má sedm bran a u každé brány bude z nich skupina zvláštní.*“

Při četbě ráních mekkánských súr můžeme nalézt náznaky existence jakýchsi sedmi úrovní pekelného světa, v nichž se ocitají různé skupiny lidí. V súře 15. se mluví o sedmi pekelných branách a sedmi skupinách zvláštních. Nedostává se nám již nicméně informací, o jaké jde skupiny, ani co jednotlivé brány střeží.

Korán (74:26-30) „*Sežehnu však já jej v ohni Saqaru! Víš ty vůbec, co je to Saqar? Nic nenechá a nic nepustí a kůži smrtelníkům spálí a devatenáct andělů nad ním bdí.*“

V již zmiňované súře 74. se setkáváme s termínem „*saqar*“. Saqar je jedním z vlastních názvů pro jednu z pekelných vrstev, která se vyskytuje na dvou místech v Koránu (srov. 74:26-42; 54:48). Hříšníci, kteří se ocitají v této sféře pekla, nedodržovali základní praktické úkony věřícího muslima (základní pilíře víry), jako je denní rituální modlitba (*salát*) či povinná almužna (*zakát*). Jako další z hříchů se v téže kapitole uvádí pochybnost a nedůvěra v soudný den.

Kromě Saqaru je možné dohledat v textech českého překladu Koránu a samotných poznámkách Ivana Hrbka například zmínku o „*Propasti*“ (*háwija*) či o „*Drtící*“ (*al-hutama*), tyto vlastní jména pro jednotlivé sféry však nejsou nijak podrobněji rozvedeny. Jednotlivé pekelné úrovně nám pomáhají (až v pozdější islámské tradici) rozklíčovat dochované materiály, na které se budeme soustředit v následující kapitole.

2. Pojetí pekla v pozdějších islámských tradicích

Jakkoli jsou koránské texty doopravdy bohaté a hojné, co se týče zmínek o posmrtném životě a jednotlivých popisu děsivých eschatologických obrazů, jsou nám v některých případech představeny pouze nástiny pestrých souborů textů, které dohromady skutečně tvoří islámskou tradici představ o posmrtném životě v pekelném světě. Abychom se tedy přiblížili oné širší perspektivě, která nahlíží vývoj konceptu pekla, ráda bych se v této části práce věnovala především tzv. hadísům, tedy sbírkám o činech a výrocích proroka Mohameda a dalším dochovaným zdrojům ze sekundární literatury.

2.1. Organizace a popisy pekelného prostředí

Podobně jako v textech Koránu i některé z poměrně raných zdrojů hovoří o sedmi úrovních, či dvorech pekla. Nejběžnější z modelů, který uvádí ve své knize i Christian Lange⁸, představuje jednotlivé úrovně v následovném sestupném pořadí: džahannam (z hebrejského „*Gehenna*“), al-saír („žár“), al-hutama („drtící“), lazá („hořící oheň“), saqar („spalující horko“), al-džahím („pec“) a háwija („propast“). Nalezneme nicméně v dalších zdrojích i různé podobné modely, které se odchyľují a liší v číslování, případně i v samotných jménech. Islámská kniha mrtvých (arabské dílo, jež vzniklo v neznámé době⁹, popisující představy o posmrtném životě) ve svých popisech zcela mění pořadí a vysvětluje, jaký typ hříšníka přichází podle míry svého provinění do té či oné pekelné sféry.

⁸ LANGE, Christian. *Locating Hell in Islamic Traditions*, str. 13

⁹ *Wikipedie: Otevřená encyklopedie: Islámská kniha mrtvých* [online]. c2020 [citováno 7.06.2024].

Dostupný z

WWW: <https://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=Isl%C3%A1msk%C3%A1_kniha_mrtv%C3%BDch&oldid=19121928>

První sféra je určena pro nevěřící, pokrytce a faraonovu rodinu. Druhá slouží pro modloslužebníky (polyteisty), třetí má sloužit pro sabejce¹⁰, ačkoliv se objevují i texty, které tvrdí že třetí sféra pekelná má sloužit po legendární lid Gog a Magog¹¹ (ztracené kmeny, které se objeví na konci času jako znamení dne posledního soudu). Čtvrtou sféru obývají mágové, čerti a ďáblové přívrženci. V páté a šesté se nacházejí židé a křesťané, nakonec pak v sedmé mají skončit hříšníci, kteří nečinili pokání. ¹² Právě sedmá sféra je chápána jako nejhlubší propast pekelná, pro odpadlíky islámské víry. Tomu by měly odpovídat i ty nejoblávější fyzické tresty.¹³

Tyto informace týkající se rozřazení a počtu sfér se ale dle různorodých pramenů a tradic velmi liší a je tedy velmi obtížné dojít k jednomu ucelenému konsenzu. Tradice často například pracují s násobky sedmi a objevují se i paralely mluvící o sedmdesáti tisících údolích, z nichž každé z nich má sedmdesát tisíc obydlených roklí.¹⁴ I vzdálenosti mezi jednotlivými úrovněmi se ve svých zdrojích různí. Z jednoho pekelného stupně do druhého je vzdálenost uváděna v některých případech jako cesta dlouhá 70 let¹⁵, v jiných se můžeme dočíst o náročné vzdálenosti dlouhé až 500 let.¹⁶ Za každou branou také dle dalších pramenů čeká na provinilého hříšníka až 70 tisíc druhů různých trestů. ¹⁷

Peklo je místem děsivé černočerné tmy, která je osvětlována pouze slabými plameny pekelného ohně.¹⁸ Převládá zde extrémní, spalující horko, dle některých tradic je ovšem sama spodní část pekla velmi mrazivá (*al-zamharír*).¹⁹ Podobnou zmínku nalezneme i v Koránu – konkrétně ve 13. verši súry 76. – „*tam na poduškách odpočívat budou a nespátí tam ani slunce žár, ani mráz spalující*“. Tento verš mluví o lidech v nebeském ráji, kteří nikdy necítí žár ani spalující

¹⁰ WERNER, Helmut (ed.). *Islámská Kniha mrtvých: představy islámu o onom světě.*, str. 145

¹¹ AL-KISÁÍ, A. Al-H. *Kniha o počiatku a konci a rozprávania o prorokoch*, str. 33

¹² WERNER, Helmut (ed.). *Islámská Kniha mrtvých: představy islámu o onom světě.*, str. 145

¹³ HEMAYA, Ahmad M. *Islám: hluboké nahlédnutí*. V Praze: Ústředí muslimských obcí, 2012., str. 115

¹⁴ LANGE, Christian. *Locating Hell in Islamic Traditions*, str. 14

¹⁵ WERNER, Helmut (ed.). *Islámská Kniha mrtvých: představy islámu o onom světě.*, str. 145

¹⁶ LANGE, Christian. *Locating Hell in Islamic Traditions*, str. 14

¹⁷ AL-KISÁÍ, A. Al-H. *Kniha o počiatku a konci a rozprávania o prorokoch*, str. 33

¹⁸ LANGE, Christian. *Locating Hell in Islamic Traditions*, str. 14

¹⁹ LANGE, Christian. *Locating Hell in Islamic Traditions*, str. 14

chlad. Ve sbírkách hadísů Sahih al-Bucháří či Sahih Muslim můžeme nalézt hned několik výkladů, kdy Alláh dovoluje, aby se *džahannam* dvakrát za rok nadechnul - jednou v létě a podruhé v zimě. Tímto se poté na Zemi uvolňují extrémní teploty velkého horka a kruté zimy.

Sahih al-Bukhari, Kniha 59, Hadís 70: „*Pekelný oheň si stěžoval svému Pánu slovy: 'Ó, můj Pane, moje různé části se navzájem požívají.'* Dovolil mu tedy, aby se dvakrát nadechnul, jednou v zimě a jednou v létě, a to je důvod velkého horka krutého chladu, které (v počasí) najedete.“²⁰

Sahih Muslim, Kniha 5, Hadís 231: „*Alláhův posel řekl: Když je horký den, odložte modlitbu, dokud extrémní horko nepomine, protože intenzita tepla pochází z výdechu pekla.*“²¹

Na *džahannam* je v těchto sbírkách hadísů v některých případech odkazováno i jako na živou antropomorfní bytost či monstrum, jež si stěžuje svému Pánu a pocituje některé děje, které se odehrávají v odlišných částech něho samého. Toto personifikované pojetí není v islámské tradici nic neobvyklého. Jiné prameny praví, že peklo bude v den Vzkříšení přitaženo za provazy obrovskými zástupy andělů z prostoru, který se nachází pod sedmou zemí. Tažená bytost má dle hrůzostrašných obrazů čtyři velké nohy a třicet tisíc hlav a na každé hlavě poté třicet tisíc tlam se zuby vysokými jako hora Uhud.²² Na každé tlamě jsou dva rty a v každém z nich se nachází železné řetězy.²³ Tyto obrazy pekla zachycující nepředstavitelné, lidské chápání přesahující monstrum měly nepochybně za úkol vstřípnit do mysli běžných smrtelníků děs a strach z věčných muk a účinně tak symbolizovat hrůzostrašnost onoho místa.

²⁰ Sahih al-Bukhari, 3260, Book 59, Hadith 70

²¹ Sahih Muslim, 615, Book 5, Hadith 231

²² WERNER, Helmut (ed.). *Islámská Kniha mrtvých: představy islámu o onom světě.*, str.147

²³ WERNER, Helmut (ed.). *Islámská Kniha mrtvých: představy islámu o onom světě.*, str.147

2.2. Hříchy, které odsuzují člověka k pekelnému trestu

Sunan an-Nasa'i , Kniha 30, Hadís 61: „*Vyhněte se sedmi hříchům, které odsuzují člověka do pekla. Bylo řečeno: 'Posle Alláhův, co jsou zač?' A odpověděl: 'Spojování ostatních s Alláhem (shirk), čarodějnictví, zabití duše, kterou Alláh zakázal zabít, s výjimkou případů, jež byli ustanoveny islámským právem, provozování riby, uzurpování majetku sirotkům, útěk v den pochodu (do boje) a pomlouvání cudných žen, které nikdy nemyslí na nic, co by se dotýkalo jejich cudnosti a jsou dobrými věřícími.'*“²⁴

Z této sbírky hadísů (stejně jako z důležitých sbírek Sahíh al-Bucháří a Sahíh Muslim) se dozvídáme o sedmi velmi těžkých hříších, na které klade pozdější islámská tradice největší důraz a které jsou též často označovány jako *sedm hlavních hříchů*.

Mezi prvními hříchy je zmíněn termín *shirk*, který se často překládá pouze jako modlářství či polyteismus. Výraz odkazuje nicméně nejen k přijímání jiných božstev, nýbrž i k samotnému *přidružování* dalších sil k Bohu jedinému a vyznávání těchto sil jako jeho společníků.²⁵ Zmíněný výraz *shirk* je užit například již i v Koránu v 48. verši čtvrté súry - Ženy („*Bůh věru neodpustí, je-li k Němu něco přidružováno...*“). Jak je popsáno i v pokračování citované súry, *shirk* je chápán jako jeden z nejhorších možných hříchů islámu, jelikož popírá hlavní princip víry – jedinečnost a úctívání výlučně jediného, pravého Boha. Jestliže někdo setrvává v tomto bludu až do své smrti, je bez výjimky odsouzen k věčnému trestu pekla.²⁶

Za druh *širku* bývá považováno i následně zmíněné čarodějnictví či magie, jelikož vycházejí z nadpřirozených bytostí a sil mimo Boha. Formy

²⁴ Sunan an-Nasa'i 3671, Book 30, Hadith 61

²⁵ *Shirk*. Online. Dostupné z: https://link.springer.com/referenceworkentry/10.1007/978-94-024-1267-3_2056.

²⁶ *7 major sins*. Online. Dostupné z: <https://islamqa.info/en/answers/200632/7-major-sins-in-islam-what-are-they>.

okultismu jsou zapovídány i v textech Koránu jako učení šířené od samotného ďábla.

Za těžký hřích je chápáno (jak již jak bylo zmíněno v kapitole věnující se Koránu) zabití věřícího člověka. V tomto hadisu je navíc uveden dodatek, který uděluje výjimku a to *ustanovení islámského práva*. Toto ustanovení s největší pravděpodobností odkazuje na nepsaný zákon, příznačný pro arabskou kulturu, zvaný krevní msta. To ve své podstatě znamenalo, že jestliže byl někdo zabit, stalo se otázkou cti jeho rodiny a příbuzných, aby usmrtili toho, kdo smrt způsobil, případně někoho ze stejného kmene.

Dalším termínem, který islámské učení zakazuje je provozování tzv. *riby*. Tento termín označuje v islámu jisté formy úroku či přemrštěné navyšování částek určitých transakcí. Islám zakazuje ribu ve všech jejích variantách jako nemorální praktiku a považuje ji za jistou formu vykořisťování a nespravedlnosti. Korán i tradice stejně důrazně kritizují jakékoliv způsoby obohacování na úkor druhých.

Šestým, předposledním hříchem zmíněným mezi sedmi nejtěžšími hříchy jest útěk z boje. Dezertérství před nepřáteli a opuštění bojiště je bráno jako zbabělost a oslabení jednotného úsilí věřících muslimů. Ve sbírkách hadisů je často tento čin kritizován, nejedná-li se například o strategický ústup či vážné zranění.

Sedmým hlavním hříchem zmíněným v citovném úseku jest pomlouvání žen, zejména *počestných, cudných žen*, které jsou popisovány jako slušné a dobré věřící. Islámská tradice považuje za velmi důležité zachovávání cti a důstojnosti mužů i žen. Pomluvačnými řečmi je tato důstojnost narušována a tím jsou narušována i práva daného člověka. Ženy v jsou navíc v islámské tradici chápány jakožto více zranitelná skupina, a proto jsou výslovně chráněny před urážkami a napadáním jejich cti. Jako pomluva je nejčastěji chápáno obvinění z tzv. *ziny* – tedy smilstva či cizoložství. Kdo by nařkl a obvinil ženu z cizoložství, musí dle Koránu přivést čtyři svědky, kteří výpověď podpoří, pakliže se tak nestane,

dostane se pomluvačům trestu v podobě osmdesáti ran bičem a již se od nich v nemají přijímat žádná další svědectví (srov. Korán 24:4).

Sunan an-Nasa'i, Kniha 21, Hadís 148: *„Kdokoli by svůj život zahodil, bude sám sebe v ohni pekelném házet dolů navěky věků. A kdokoli by sám sebe zabil kusem železa – bude ve své ruce držet kus železa a sám sebe bodat do břicha v ohni pekelném, navěky věků.“*²⁷

V téže sbírce hadísů čteme o situaci, kdy sám sobě člověk bere život. Stejně jako v případě, když člověk sebere život někomu jinému, je obdobně i sebevražda považována za těžký a neodpustitelný hřích, jež jde proti základnímu islámskému přesvědčení, které soudí, že život dává i bere pouze a jedině Bůh. Spáchá-li tedy jedinec sebevraždu, je tento jeho čin chápán jako vzbouření se proti Boží vůli a milosrdenství. V pekelném ohni bude takový člověk dle slov Proroka trýzněn tímž způsobem, jakým si i sám ublížil.

2.3. Vězni pekelného ohně a doba jejich utrpení

Lidé, kteří se dopustili některého z těchto těžkých hříchů (modloslužba, praktikování magie, vražda, lichva, pomluvy etc.) a provinili se tak vůči Bohu, budou dle textů Koránu i hadísů odsouzeni k pekelnému ohni. Když se dostanou k pekelné bráně a dvoru, k němuž náleží, přijdou jim v ústrety pekelní duchové se železnými řetězy, jimiž bude každý jeden hříšník spoután.²⁸ Spoutáni budou poté zakoušet fyzické tresty, a kdykoliv by se pokusili uniknout, budou do podsvětí opět vráceni a andělé je povedou – ženy za jejich vlasy, muže za vousy.²⁹

Sahih al-Bucharí, Kniha 67, Hadís 132: *„Prorok řekl: 'Podíval jsem se do ráje a viděl, že většina obyvatel jsou chudí; a podíval jsem se do Ohně (pekla) a viděl jsem, že většina jeho obyvatel jsou ženy.“*³⁰

²⁷ Sunan an-Nasa'i 1965, Book 21, Hadith 148.

²⁸ WERNER, Helmut (ed.). *Islámská Kniha mrtvých: představy islámu o onom světě*, str.148

²⁹ WERNER, Helmut (ed.). *Islámská Kniha mrtvých: představy islámu o onom světě*, str. 149

³⁰ Sahih al-Bukhari 5198, Book 67, Hadith 132.

Podle několika hadísů, které můžeme nalézt v uznávaných sbírkách, většina obyvatel pekelného ohně mají být ženy. Jako důvod tohoto výroku se uvádí, že právě ženy mají větší sklon k dohadům, pomlouvání a k nevděčnosti vůči svým mužům.³¹ Islámští učenci nicméně často vykládají tyto výroky tak, že zmíněné ženy mají být chápány jako ženy z období zvaného džáhílíja. Tato doba označuje předislámskou dobu nevědomosti, ve které žili Arabové jako vyznavači mnohobožství. Ženy v této době dle učenců často reptaly, nadávaly a pomlouvaly, než bylo jejich srdce vírou proměněno.³² Argumentaci proti tomuto hadísu vyzdvihují i známé verše Koránu, které zdůrazňují rovnost mužů a žen před Bohem při odměňování za skutky (srov. 4:124; 16:97; 3:195).

Mezi další obyvatele pekla, kteří jsou zmiňováni v hadísech patří mimo jiné pyšní a povýšení. Téměř jistě se mezi tyto pyšné pak řadí ti lidé, kteří se odmítají podříditi Bohu (doslovný překlad slova *muslim* znamená „ten, který se podřizuje Bohu“).³³

Einar Thomassen ve své studii uvádí, že existuje jisté napětí mezi peklem, jež je chápáno jakožto místo odplaty pro nevěřící nemuslimy a peklem, které slouží k potrestání hříchu věřících vyznávajících muslimů.³⁴ Jedním ze způsobů, jak toto napětí vyřešit bylo zavést jisté rozdíly v prostoru samotného pekla. K tomu slouží již výše zmíněná myšlenka, která rozděluje peklo na různé části. Nejvyšší úroveň je vyhrazena právě hřísným věřícím muslimům a má poněkud mírnější tresty než další nižší sféry. Další běžnou představou v pozdější tradici, která rozděluje obyvatele na pomyslné dvě skupiny věřících muslimů a nevěřících je známá představa, která předestírá, že pekelné utrpení muslimů není věčné. Dle této představy po uplynutí adekvátní doby a po odpykání trestu, mohou být věřící, kteří činili pokání propuštěni ze spalujícího pekelného ohně a

³¹ Sahih al-Bukhari 29, Book 2, Hadith 22.

³² *Understanding the Hadith "The Majority of the Dwellers of the Fire are Women."* Online. Dostupné z: https://masjidds.org/2020/12/22/understanding-the-hadith-the-majority-of-the-dwellers-of-the-fire-are-women/#_ftn12.

³³ THOMASSEN, Einar. *Islamic Hell*. Bergen: University of Bergen, 2009, str. 404

³⁴ THOMASSEN, Einar. *Islamic Hell*. Bergen: University of Bergen, 2009, str. 412

navíc i být vpuštěni do rajských zahrad.³⁵ S odkazem na sedm úrovní pekla můžeme nalézt myšlenku, že nejvyšší úroveň pekla, vyhrazená věřícím muslimům, bude dočasná, zatímco nižší úrovně budou existovat na věčné časy jako místa pro různé druhy nevěřících.³⁶

2.4. Nadpřirozené pekelné bytosti

Podle islámských učení obývají peklo nejen lidé, ale i džinové, ďáblové, či některá zvířata. I tyto pekelné bytosti jsou odsouzeni trpět za své hříchy.

2.4.1. Džinové

Sahih Muslim, Kniha 55, Hadís 78: „*Andělé se narodili ze světla a džinové se zrodili z jiskry ohně a Adam se narodil tak, jak byl pro vás bylo sděleno (v Koránu).*“³⁷

Džinové jsou chápáni jakožto průhledné bytosti zrozené z ohně. Na jejich existenci můžeme narazit již v Koránu. V súře 72. (Džinové) se dozvídáme o džinech, jimž byla zvěstována věrouka Koránu a oni jí následně uvěřili. Z pokračování též súry můžeme usoudit, že džinové mají svobodnou vůli a mohou se na jejím základě rozhodnout, zda chtějí následovat správnou cestu a konat dobro či nikoliv. Bývají dokonce, stejně jako lidé, upozorňováni na Soudný den, kdy budou spočteny jejich viny (srov. 55:39). Jde tedy o smrtelné bytosti, které se podobně jako lidé v případě zhřešení nevyhnou ani pekelnému trestu.

V hadísech se často objevuje motiv proměny džinů. Džinové mají podle všeho nadpřirozenou schopnost měnit svou podobu a mohou se zjevovat v různých možných formách, včetně podob zvířat. Zároveň mohou džinové nepozorovaně ovlivňovat lidské záležitosti a jednání, a to jak pozitivně, tak

³⁵ THOMASSEN, Einar. *Islamic Hell*. Bergen: University of Bergen, 2009, str. 412

³⁶ THOMASSEN, Einar. *Islamic Hell*. Bergen: University of Bergen, 2009, str. 412

³⁷ Sahih Muslim 2996, Book 55, Hadith 78

negativně. Některé hadísy varují před nebezpečím spojování se s džiny nebo hledání jejich pomoci, zatímco jiné uznávají jejich existenci jako součást Božího stvoření.

Islám v období středověku bral v každém případě tyto bytosti a jejich existenci velmi vážně a byly vypracovány i právní studie o jejich statutu a případných vztazích k lidem.³⁸ Někteří racionalisticky smýšlející učenci (např. Ibn Síná – na západě známý jako Avicenna) však jejich skutečnou existenci dokonce zcela popírají či ponechávají otázku pravdy o džinech na samotném Bohu.³⁹ Novodobé výklady zápasí s tématem džinů různými způsoby, někteří myslitelé vykládají džiny symbolicky jako reprezentaci skrytých sil, jiní je považují pouze za součást lidového folklóru.

2.4.2. Ďáblové

Ducha zla a pokušení známe z textů Koránu jako satana (či šajtána), který se snaží svádět lid ke hříchům a neposlušnosti vůči Bohu. Postava samotného hlavního ďábla je představována jménem Iblís (z řeckého *diabolos*).⁴⁰ Iblís se v textech Koránu vyvyšuje nad člověka, jelikož byl stvořen z ohně, zatímco člověk pouze z hlíny (srov. 7:12), a odmítá se Adamovi poklonit. Tímto činem se vzbouří proti Bohu, který chce Iblíse za jeho pýchu vyhnat z Ráje a následně potrestat. Iblís si však vyprošuje odklad trestu až do dne Vzkříšení. Bůh následně praví, že kdokoliv by Iblíse následoval a nechal se jím pokoušet, skončí v pekelném ohni.

Ďáblové či šajtáni jsou v množném čísle chápáni, stejně jako džinové, jako neviditelné postavy s vlastní svobodnou vůlí – často bývají tedy i s džiny ztotožňováni. Rozdíl mezi těmito bytostmi nicméně spočívá v tom, že džinové mohou na rozdíl od šajtánů konat dobro a zvolit si tak správnou Boží cestu.

³⁸ KROPÁČEK, Luboš. *Duchovní cesty islámu*. Vyd. 2. Praha: Vyšehrad, 1998, str. 89

³⁹ KROPÁČEK, Luboš. *Duchovní cesty islámu*. Vyd. 2. Praha: Vyšehrad, 1998, str. 89

⁴⁰ KROPÁČEK, Luboš. *Duchovní cesty islámu*. Vyd. 2. Praha: Vyšehrad, 1998, str. 89

Šajtáni mají schopnost našeptávat lidem zlé myšlenky a podněcovat je tak k hříchu. Korán i hadísy často varují před následováním šajtánů a jejich vábných slibů, zároveň však zdůrazňují, že ďáblové nemají žádnou skutečnou moc, kterou by ovlivňovaly ty, kteří stojí pevně ve své víře a spoléhají se zcela na Boha. Každý člověk tak má svou odpovědnost za své činy (Korán 14:22). Věřícím jsou i navzdory tomu v různých sbírkách hadísů doporučovány různé specifické modlitby a formule vyznávajících Alláha pro odehnání šajtánů a pro posílení vlastní duchovní obrany.⁴¹

V islámské tradici se taktéž míní, že ďáblové budou (společně s lidmi a džiny) souzeni v Den posledního soudu. Lidé, kteří se nechali svést ze správné cesty tak budou souzeni společně se svými pokušiteli.

2.4.3. Andělé

O andělech jako o strážcích pekla jsme se již krátce zmínili v kapitole, jež se věnovala charakteristickým znakům Koránu. Andělé jsou dozorcí pekla, kteří dohlížejí na výkony trestu, případně i sami vykonávají některé fyzické tresty nad hříšníky.

Pekelní andělé jsou v pozdější tradici mnohem více personifikováni a detailněji popisováni jako mohutní, velmi děsiví tvorové, často s temnými či ohnivými rysy, i s velkými vyčnívajícími zuby. Podle jedné tradice je vzhled a zápach pekelných strážců dokonce tak hrůzný a ochromující, že kdyby se sami andělé zjevili lidem na zemi, každý jeden člověk, který by je zřel, zemřel by strachem a uleknutím.⁴²

Odsouzené hříšníky v některých výkladech tito mohutní strážci mučí v pekle vláčením po zemi ve vařících loužích, nebo například přivazováním různých částí těl řetězy tak, aby byli lidé zkrouceni do různých bolestivých a

⁴¹ *Shaitan*. Online. Dostupné z: <https://en.wikipedia.org/wiki/Shaitan>.

⁴² LANGE, Christian. *Paradise and Hell in Islamic Traditions*. Cambridge University Press, 2016., str. 144

velice nepříjemných poloh. Při fyzických trestech používají nemilosrdní a neúprosní dozorcí širokou škálu zbraní od bičů po velké železné háky, tyče, kyje a velká kladiva.⁴³

V Koránu jsme již zaznamenali zmínku o devatenácti andělech, kteří stráží Oheň. Vykladači těchto textů se však uchylují k různým rozvíjejícím vysvětlením. Buďto andělům přisuzují několik párů nohou i rukou, díky kterým se mohou vypořádat se všemi hříšníky a obyvateli pekla, či zmíněných devatenáct andělů přiřazují pouze ke každé jedné pekelné části, nebo dokonce k pouze jedinému hříšníkovi. Též existuje výklad o devatenácti hlavních strážcích majících pod sebou nižší třídu andělů, jejichž počet je znám pouze Bohu.⁴⁴

V Koránu i pozdějších hadísech se však objevuje znovu ústřední postava pekelného ohně - strážce Málík. Ten je též představován jako anděl obrovité velikosti, s přísným a hrozivým zjevem, který vzbuzuje respekt a bázeň. Jeho tvář je často líčena jako děsivá, temná a zachmuřená, odrážející vážnost jeho úkolu. Někteří učenci ho popisují s ohnivýma očima, bez náznaku jakéhokoliv úsměvu, bývá vyobrazován i jako bytost s několika páry rukou, ve kterých drží buďto různé typy zbraní nebo páry hadů. Málík je koneckonců andělem trestu, kterému hříšníci často adresují své volání po milosti a po ukončení trestu. Málík ve své krutosti však hříšníkům až desítky let neodpovídá, v jiných případech je místo odpovědi přivádí k odpudivé, pekelné hostině bájněho stromu Zaqqúm.⁴⁵

2.5. Eschatologické příručky

⁴³ LANGE, Christian. *Paradise and Hell in Islamic Traditions*. Cambridge University Press, 2016., str. 145

⁴⁴ LANGE, Christian. *Paradise and Hell in Islamic Traditions*. Cambridge University Press, 2016., str. 145

⁴⁵ LANGE, Christian. *Paradise and Hell in Islamic Traditions*. Cambridge University Press, 2016., str. 146

Kromě Koránu a hadísů máme ještě jiný, specifický zdroj a druh eschatologické literatury. Od dob raného islámu po období raného novověku začaly vznikat a vyvíjet se komplexní díla, obsahující popisy událostí spojené s koncem světa a líčení posmrtného života v ráji i v pekle. Tyto díla pak sloužili pro věřící, zejména v sunnitském kontextu, jako jakési průvodce či příručky k pochopení islámské eschatologie. Tento druh literatury byl méně svázán kritérii přesnosti a zdrženlivosti vážených učenců.⁴⁶ Naopak se více oddával představám onoho světa a jsou psány přístupným stylem pro širší veřejnost. Pro díla tohoto žánru je charakteristické, že jejich autoři jsou obecně vzato neznámí, ačkoliv se po jejich vytvoření objevovaly snahy zařadit je k již známým, uznávaným autoritám, pochopitelně pro získání dalších čtenářů.⁴⁷

Příručky často vychází z textů Koránu, z sbírek hadísů a jejich komentářů. Na rozdíl od těchto pramenů se občas nicméně vyjadřují detailněji a rozšiřují tak nově některé nerozvedené úvahy. Co se týče například trestů, Korán i hadísy mají v některých textech tendenci popisovat tresty, které jsou si hříšníci nuceni udělovat sami (např. pití zkažené vařící vody, pozřívání trní, bodláčí a jiných plodů ohně), příručky pak nicméně ilustrují mnohem dramatictější a děsuplnější tresty prostřednictvím zmíněných strážců, ďáblů či například hadů a štírů.⁴⁸

Eschatologické příručky dávají obrazy pekla často do kontrastu s rájem, zdůrazňují rozdíly mezi nebeskou odměnou a pekelným trestem, rozpracovávají další druhy dosud nezmněných hříchů (např. usnutí při modlitbě⁴⁹), přibližují další postavy spjaté s posledními věcmi člověka a události spojené s posmrtným životem a diskutují také o možnosti vykoupení a trvání pekelného trestu.

Není pochyb, že účel těchto manuálů spočívá nejen v systematizaci islámského učení, informovanosti věřících a jakési přípravě na posmrtný život,

⁴⁶ LANGE, Christian. *Paradise and Hell in Islamic Traditions*. Cambridge University Press, 2016., str. 105

⁴⁷ LANGE, Christian. *Paradise and Hell in Islamic Traditions*. Cambridge University Press, 2016., str. 105

⁴⁸ RUSTOMJI, Nerina. *The Garden and the Fire: Heaven and Hell in Islamic Culture*. Columbia University Press. 2009., str. 121

⁴⁹ LANGE, Christian. *Locating Hell in Islamic Traditions*, str. 17

ale i ve varování pro věřící, kteří by se snad nedrželi správné cesty a nechali se tak svést cestou hříchu. Stejně jako texty Koránu a hadísů i eschatologické manuály mohou tak sloužit jako morální nástroj správné, zbožné výchovy a náboženského vzdělávání.

3. Hlavní islámské směry a jejich rozdíly v pojetí pekelného světa

V závěrečné části této bakalářské práce bych se chtěla krátce věnovat hlavním proudům islámského náboženství a jejich rozdílným eschatologickým vizím a pochopením pekla. Dosud jsme se věnovali sbírkám hadísů, které jsou uznávané jako autentické především v sunnitském světě. Patří mezi ně již výše uvedené sbírky al-Bucharího či Muslima al-Hajaje. V následující kapitole bych se nicméně ráda zaměřila i na dva menšinové směry islámu, které nám představují jinou interpretaci některých islámských textů a podtrhují nové aspekty náboženské praxe.

3.1. Sunnitský islám

3.1.1. Spása v sunnitské teologii

Učenci, kteří píší o islámské eschatologii, ve svých dílech často zmiňovali, že sunnitský islám nabízí svým přívržencům nejvyšší stupeň jistoty spásy.⁵⁰ V této souvislosti je poukazováno na koránský příběh Adama, který líčí Adamovo lidské provinění jako mírně zlehčené a uvádí, že po činění pokání je Adamovi slitovným Bohem odpuštěno (srov. 2:37). Kromě tohoto v zásadě pozitivního pohledu na Adamovu lidskou přirozenost má sunnitská jistota spasení vyplývat z přesvědčení, že víra jako taková zajišťuje vstup do ráje, pokání a dobré skutky potom maří hříchy, jež by vedly do pekla.⁵¹

V Koránu je teology upozorňováno též na verš ve kterém je uvedeno: *„Jestliže se vystříháte těžkých hříchů, které jsou vám zakázány, věru vám*

⁵⁰ LANGE, Christian. *Paradise and Hell in Islamic Traditions*. Cambridge University Press, 2016., str. 171

⁵¹ LANGE, Christian. *Paradise and Hell in Islamic Traditions*. Cambridge University Press, 2016., str. 172

vymažeme vaše špatné skutky a uvedeme vás do ráje uvedením čestným.“ (4:31). Lehké hříchy budou tak věřícím odpuštěny a špatné skutky vymazány.

Sunnité věří, že pokání, upřímná víra v Boha a uznání Mohameda jako proroka jsou primární a rozhodující body pro spásu. Tato víra, spojená s praktikováním učení pěti pilířů islámu, je považována za zásadní pro dosažení ráje. Sunnitská tradice nicméně také zdůrazňuje, že konečné rozhodnutí o spáse či zatracení jedince do pekel náleží pouze Bohu.

Důležitým aspektem v sunnitské soteriologii, který si zaslouží zmínit je také víra v přímluvu (*šafa'a*), pomocí které lze Boha přesvědčit, aby nechal člověka vstoupit do Ráje a nevrhl ho v pekelná muka. Za hlavního přímluvce bývá považován v den soudu prorok Mohamed. Kromě proroka Mohameda mohou být přímluvci také andělé, další proroci, mučedníci i ostatní věřící.⁵²

Koncept přímluvy jak ho nalezneme v Koránu je do jisté míry sporný. V některých súrách čteme o vyloučení jakýchkoli přímluv v den posledního soudu (Korán 2:254 *„Vy, kteří věříte, dávejte almužny z toho, co jsme vám ušetřili, dříve než přijde den, kdy nebude ani obchodování, ani přátelství, ani přímluvy...“*), v jiných se objevuje názor, že jediný přímluvce a ochránce je Bůh sám (Korán 32:4 *„Bůh je ten, jenž nebesa a zemi i vše, co je mezi nimi, v šesti dnech stvořil a pak na trůnu Svém se usadil. A nemáte kromě Něho ochránce ani přímluvce žádného...“*). Existují ale i verše, které přímluvu připouštějí za jedné podmínky a to sice za povolení od Alláha (Korán 53:26: *„A vůbec nic nepomůže přímluva andělů, ať sebevíc jich je na nebi, leda tehdy, když k tomu Bůh svolí, a pro toho, koho chtít bude a jehož si oblíbí.“*).

V hadísech je princip přímluvy též zmíněn. Mohamed v těchto výročích praví, že údajně dostal od Boha pět darů, z nichž jeden je dar

⁵² LANGE, Christian. *Paradise and Hell in Islamic Traditions*. Cambridge University Press, 2016., str. 179

přímluvy. Ony přímluvy bude konat za věřící a především za ty, kteří nespojovali Boha s žádným jiným partnerem (*širk*).⁵³

3.1.2. Posmrtný život

S výjimkou mučedníků je každý jedinec, dle věrouky islámu, po smrti podroben soudu a zúčtování skutků.⁵⁴ Čas mezi smrtí člověka a soudným dnem bývá označován jako *barzakh*. Po smrti jsou duše, jak víme z textů Koránu, vyptávány od andělů na svou víru. Podle tradic musí poté jedinec projít úzkou cestou, *tenčí než vlas a ostřejší než meč*, která vede jako most nad peklem.⁵⁵ Během chvíle, kdy budou lidé most překračovat, je dle dochované zprávy bude ze všech stran obklopovat neutuchající pekelný oheň.⁵⁶ Spravedliví po této cestě údajně lehce přeběhnou, zlí se však zřítí do pekelného ohně. Obecně se uvádí, že sunnitská víra podporuje představu jakési nové reality, která nastává během a po soudném dni, kdy svět jak byl v současnosti znám končí a jednotlivci budou posláni do nebe nebo pekla, z nichž každý je věčný.⁵⁷

Co se týče pojetí a pochopení samotného pekla v sunnitské většinové tradici, má dle analýz Christiana Langeho tato větev islámu tendenci vykládat peklo tak, jak již bylo předestřeno v předešlých částech a kapitolách této práce. Peklo je chápáno jako doslovné, fyzické, temné místo plné utrpení a trestů pro hříšníky a nevěřící, jak je popisováno v Koránu i v autentických sbírkách hadísů. Utrpení v pekle je chápáno jako spravedlivý trest za hříchy spáchané během pozemského života. Není zde příliš prostor pro symbolismus

⁵³ *Wikipedie: Otevřená encyklopedie: Shafa'a*. Online. Dostupné z: <https://en.wikipedia.org/wiki/Shafa%27a>.

⁵⁴ *Afterlife and Salvation*. Online. Dostupné z: <https://www.patheos.com/library/sunni-islam/beliefs/afterlife-and-salvation>.

⁵⁵ WERNER, Helmut (ed.). *Islámská Kniha mrtvých: představy islámu o onom světě*. Hodkovičky: Pragma, [2003]., str. 137

⁵⁶ WERNER, Helmut (ed.). *Islámská Kniha mrtvých: představy islámu o onom světě*. Hodkovičky: Pragma, [2003]., str. 138

⁵⁷ *Afterlife and Salvation*. Online. Dostupné z: <https://www.patheos.com/library/sunni-islam/beliefs/afterlife-and-salvation>.

či metafory a přístup k těmto autoritativním textům je tedy spíše doslovný a konzervativní. Tento přístup má za cíl zachovat vážnost Božího varování a zdůraznit důležitost správného morálního a náboženského chování věřících v pozemském životě.

3.2. Šíitský islám

Nejvýznamější alternativou většinovému (sunnitskému) islámu je šíia, ke které se hlásí ve světě až 15 procent z celkového počtu muslimů. Stoupenci šíiy jsou označováni jako jako šíité. Šíité věří, že rod Proroka Mohameda je nositelem božské kvality a za legitimní vůdce islámské obce tak, na rozdíl od sunnitů, považují pouze potomky Mohamedovy rodiny. Šíité věří v tuto kontinuitu božského pověření od Adama přes Mohameda dále k jeho potomkům, které nazývá imámy. Imám je tedy jakousi až nejvyšší duchovní autoritou v šíitské tradici, je vnímán jako prostředník mezi Bohem a člověkem. Následování imámů je dokonce nezbytné k dosažení spásy. V souladu s tím jsou v šíitské eschatologii imámové řazeni do nejvyšších pater onoho světa.⁵⁸ Očekává se, že v den posledního soudu budou imámové svědčit ve prospěch svých následovníků a mohou se, podobně jako Prorok Mohamed v sunnitské tradici, za své následovníky u Boha přimlouvav.⁵⁹ Tato víra v přimluvu (*šafa'a*) je výrazným prvkem v šíitské eschatologii. Charakteristickým rysem v šíitské eschatologii je mimojiné též očekávání návratu postavy dvanáctého skrytého imáma (Muhammad al-Mahdího)⁶⁰, jehož příchod bude předcházet dni posledního soudu, během něhož zbaví svět zla a nespravedlnosti.⁶¹

⁵⁸ LANGE, Christian. *Paradise and Hell in Islamic Traditions*. Cambridge University Press, 2016., str. 196

⁵⁹ *Wikipedie: Otevřená encyklopedie: Šafa'a*. Online. Dostupné z: <https://en.wikipedia.org/wiki/Shafa%27a>.

⁶⁰ KROPÁČEK, Luboš. *Duchovní cesty islámu*. Vyd. 2. Praha: Vyšehrad, 1998., str. 188

⁶¹ KROPÁČEK, Luboš. *Duchovní cesty islámu*. Vyd. 2. Praha: Vyšehrad, 1998., str. 188

Šiité, podobně jako sunnité, věří v existenci pekla, jako místa ohně a trestu, po dni posledního soudu. Peklo i ráj již existují, ale stanou se pro lid zjevnými až v posmrtném životě, kdy bude každý podle svých skutků zaveden do svého věčného příbytku. Existují nicméně i domněnky, že se peklo i ráj mohou zjevit jako vize v současném, vezdejší světě, nebo jako jakési projevy v očištěném stavu *barzakh* (stav mezi smrtí a soudným dnem), za účelem odměny či trestu pro ty, kteří jsou schopni je vidět.⁶²

Podobně jako sunnitská tradice, i šiité ve svých interpretacích pekelného trestu naznačují možnost, že pobyt a trest nemusí být pro hříšníky trvalý, zejména potom pro věřící muslimy, kteří se po určité době a očistě v pekelném ohni nakonec mohou dostat do ráje.⁶³ Věčné utrpení je nicméně opět přisuzováno nevěřícím (*kafir*). Nevěřící neboli nemuslimové poté bývají v některých šiitských interpretacích rozdělováni do dvou hlavních skupin: nepozorní a tvrdohlaví. Nepozorní neboli bezúhonní jsou nevěřící, kterým se islámské učení buď vůbec nedostalo, nebo bylo předloženo neúplně a nepravdivě. Tito nevěřící mají možnost vyhnout se pekelnému trestu za předpokladu, že budou věrní svému vlastnímu náboženství a víře. Druhá skupina tvrdohlavých je považována za nevěřící, ke kterým se naopak poselství islámu dostalo, oni nicméně pro svou tvrdohlavost a nepřipravenost pravdivou zvěst nepřijali. Tato skupina dle tradice zaslouží potrestání v pekle.⁶⁴ Stejně jako většinový islám i šía mezi další hříšníky radí např. pokrytce, polyteisty, utlačovatele a ty kteří konají velké hříchy (vraždy, cizoložství, lichva), ale i velmi specifické skupiny jako jsou odpůrci imámů či nepřátelé rodiny Proroka Mohameda.

Ikdyž sunnité i šiité mají v mnoha ohledech velice podobné vize, co se týče posledních věcí člověka a posmrtného života, pro peklo v šiitském islámu v jsou v některých případech pravděpodobnější i výklady symbolického rázu,

⁶² Question 20: „Heaven and Hell.” *Faith and Reason*. Online. Dostupné z: <https://www.al-islam.org/faith-and-reason/question-20-heaven-and-hell>.

⁶³ *Wikipedie: Otevřená encyklopedie: Islamic eschatology*. Online. Dostupné z: https://en.wikipedia.org/wiki/Islamic_eschatology#Eschatological_theological_questions.

⁶⁴ Question 13: „Non-muslims and Hell.” *Faith and Reason*. Online. Dostupné z: <https://www.al-islam.org/faith-and-reason/question-13-non-muslims-and-hell>.

kteře zdůrazňují pekelnou hrůzu a věčnost lidského utrpení. Jedna z často kladených teologických otázek týkajících se pekelného ohně je, zda-li není věčný trest ve skutečnosti dobrý a užitečný, jelikož může vést k pokání a očištění hříchů.⁶⁵ Někteří šiiťtí učenci dokonce vedli filozofické debaty o povaze pekla a jeho roli v celkovém Božím plánu. Většina věřících šiiťtů nicméně nepřistupuje obecně k peklu jako k něčemu „dobrému“ v běžném smyslu slova a stále považují toto místo především jako projev Boží spravedlnosti, kde hříšníci čelí důsledkům svých činů. Stejně jako sunnitě potom zdůrazňují mocnou váhu Božího milosrdenství, které převyšuje Boží hněv.

3.3. Súfismus

Poslední islámský směr, kterému bych se ráda v této části věnovala je súfismus. Mystická podoba islámu, jejímž cílem a ideálem je přiblížit se Bohu, či dokonce s ním zcela splynout v jedno (*tawhíd*). Súfismus vzniká v prvních staletích islámu, mimo jiné jako protest proti světskosti Umajjovců a Abbásovců. Jako charakteristické znaky súfijské spirituality bychom mohli označit askezi, skromnost, odříkání, sebekázeň či dobrovolnou chudobu.⁶⁶ Praktikant a následovník tohoto učení je nazýván „súfi“. Příznačné je pro učení súfiů i tzv. *mahabba*, totiž učení o mystické, intenzivní a intimní lásce mezi Bohem a člověkem.⁶⁷

Ve sbírkách výroků, jež jsou připisovány súfijským mystikům můžeme nalézt několik pozoruhodných postojů k peklu (potažmo k ráji a posmrtnému

⁶⁵ Hell. Online. Dostupné z: https://en.wikishia.net/view/Hell#In_Islamic_Theology.

⁶⁶ KROPÁČEK, Luboš. *Súfismus: dějiny islámské mystiky. Světová náboženství (Vyšehrad)*. Praha: Vyšehrad, 2008, str. 196

⁶⁷ HOŠEK, Pavel. *Súfismus jako inspirace pro současnou kulturu: Fethullah Gülen a jeho hnutí*. Online. Dostupné z: <http://platformdialog.cz/articles/show/sufismus-jako-inspirace-pro-soucasnou-kulturu-fethullah-gulen-a-jeho-hnuti>.

životu). Christian Lange je ve svých zkoumáních rozlišuje do následujících: strach z onoho světa, naděje a touha po onom světě, či jeho úplné odmítnutí.⁶⁸

Súfiové, kteří kázali ústřednost lásky k Bohu, byla údajně představa věčné odměny „rozptýlením“.⁶⁹ Rabia Basri, jeden z prvním súfijským mystiků, je znám svým výrokem, že Boha chce uctívat pouze z čisté lásky, nikoli ze strachu z pekla nebo touhy po ráji. Je mu připisován výrok: „*Ó Bože! Pokud tě uctívám ze strachu z pekla, spal mě v pekle; a pokud tě uctívám v naději na ráj, vyluč mě z ráje. Ale pokud tě uctívám pro tebe samotného, nehněvej se na mne svou věčnou krásou.*“⁷⁰

V raných dobách súfijského islámu byla jedním z výchozím bodů pro súfijské mystiky také myšlenka, že posmrtný život je nevysslovně lepší než tento život současný, proto by také měli zbožní věřící toužit po ráji a soustředit svou veškerou pozornost na onen svět (*al-akhirah*).⁷¹ Tuto myšlenku v súfijské spiritualitě podporuje také například jedna ze súr Koránu, ve které se píše: „*Tento život pozemský není leč zábava a hra, zatímco pobyt v životě budoucím je tím životem pravým...*“ (29:64). Súfijské pak chápou posmrtný život jako pravý, osvobozený stav a příležitost k plnému duchovnímu naplnění.

Jelikož se súfijské obecně více soustředí na myšlenku duchovního sjednocení s Bohem a tudíž spíše na interpretace nebeského ráje, vize pekla je v súfijské tradici vedle úvah o ráji poněkud upozaďovaným, málo prostudovaným tématem. Neznamená to ovšem, že by koncept pekla zcela ignoroval. V súfismu je peklo oproti jiným tradicím často neobvykle pojato nikoli jako reálné, fyzické a ohnivé místo plné utrpení a trestů, leč jako psychologický stav duše, který se projevuje po oddělení od těla. Islámský mystik Ibn al-Arabí, který žil na přelomu 12. a 13. století, věřil, že peklo i ráj jsou pouze vzdáleností nebo naopak blízkostí

⁶⁸ LANGE, Christian. *Paradise and Hell in Islamic Traditions*. Cambridge University Press, 2016., str. 220

⁶⁹ *Wikipedie: Otevřená encyklopedie: Jahannam*. Online. Dostupné z: <https://en.wikipedia.org/wiki/Jahannam#Sufism>.

⁷⁰ RENARD, John. *Historical Dictionary of Sufism*. Rowman & Littlefield, 2016., str. 136

⁷¹ LANGE, Christian. *Paradise and Hell in Islamic Traditions*. Cambridge University Press, 2016., str. 220

od Boha.⁷² Muka provinilců jsou pak ve skutečnosti jejich vlastním, negativním nastavením a pojetím vzdálenosti od Boha.⁷³ Ibn al-Arabí tedy vnímal peklo jako subjektivní zkušenost či stav mysli, který se liší pro každou jednu duši podle jejich okolností a podle úrovně jejího duchovního vývoje. Zdrojem utrpení duše je ve skutečnosti odloučení od Boha. Z této perspektivy viděl al-Arabí paradoxně peklo i jako projev obrovského Božího milosrdenství, protože i v utrpení vidí cestu k duchovnímu probuzení a možnému návratu k Bohu. Tento stav duše, je podle chápání některých mystických myslitelů pouze dočasný a vede k očištění duše, nikoliv k věčnému zatracení.

Právě dočasnost pekla a univerzálnost spásy pro očištěné duše v pojetí Ibn al-Arabího a dalších mystiků bývá pro svou nekonvečnost mnohými islámskými učenici kritizována.⁷⁴ Kritici především argumentují tím, že takové scestné interpretace mohou vést k relativizaci závažnosti hříchu. Zároveň se, dle kritiků, súfijové tímto směrem odklánějí od výroků zaznamenaných v Koránu, které často vyzdvihují věčnost pekelného utrpení. Súfiové oponují tím, že ke koránským textům chovají hlubokou úctu, hledají ovšem skryté, vnitřní významy koránských veršů, jdoucí nad rámec doslovného výkladu.

⁷² *Wikipedie: Otevřená encyklopedie: Jahannam*. Online. Dostupné z: <https://en.wikipedia.org/wiki/Jahannam#Sufism>.

⁷³ *Wikipedie: Otevřená encyklopedie: Jahannam*. Online. Dostupné z: <https://en.wikipedia.org/wiki/Jahannam#Sufism>.

⁷⁴ *Wikipedie: Otevřená encyklopedie: Jahannam*. Online. Dostupné z: <https://en.wikipedia.org/wiki/Jahannam#Sufism>.

Závěr

Cílem této bakalářské práce bylo představit a přiblížit islámské pojetí pekla a zachytit alespoň částečně vývoj některých charakteristických myšlenek a rysů v průběhu věků islámského náboženství.

Pojetí pekla hraje v islámu nepochybně klíčovou roli v náboženském myšlení a etice. Z textů Koránu i hadísů můžeme nesčetněkrát pozorovat, že koncept slouží jako varování před bezbožným, hříšným chováním a především jako nástroj pro podporu a motivaci správného morálního jednání a zbožného praktikování pěti hlavních pilířů islámské víry. Zároveň pojetí pekla však představuje složitý teologický problém, který se dotýká řady otázek – např. Boží spravedlnosti, milosrdenství a podstaty lidské svobodné vůle. Různé islámské tradice se s těmito otázkami vypořádávají odlišnými způsoby, což vede k pestrému spektru interpretací a důrazů.

V první části bakalářské práce jsme mohli nahlédnout do několika koránských veršů, které bezpochyby ilustrují velice živý a grafický obraz pekla, jako spalujícího místa pro všechny hříšníky. Opět jsou zde velice viditelné povzbuzení a motivy pro zbožnou, poslušnou víru a ctnostný život, jež se vyhýbá hříchům.

V druhé části jsme se věnovali rozvinutí těchto koránských konceptů v pozdějších islámských tradicích a hadisech. Na základě této velké kapitoly jsme mohli zpozorovat, jak se původní koránské představy rozšířily a získaly tak na náležitě komplexitě. Hadísy a další tradiční texty poskytují mnohem detailnější popisy struktur a organizace pekelného prostoru, jeho obyvatel a zároveň rozvíjí problematiku hříchu člověka. V souvislosti s popisy vrstev či pekelných sfér jsem se setkala v knižních zdrojích s několika různými variantami rozdělení a řazení. Nakonec jsem však vycházela z nejhoněji se vyskytovaného modelu pekla, který se vyskytuje i v publikaci Christiana Langa. Velkým vývojem v pozdější tradici prochází i zmíněné nadpřirozené bytosti, které dostávají větší pole působnosti nežli v koránských súrách.

Třetí část práce se zaměřila na současné hlavní proudy islámu a jejich rozdílné vize pekla. Zatímco základní koncept pekla zůstává ve zmíněných proudech zachován, existují významné rozdíly v interpretaci jeho povahy, trvání trestu či možnosti vykoupení. Sunnitský pohled zastává obecně tradiční pohled, peklo vnímá doslovně jako fyzické místo věčného trestu pro nevěřící, zatímco pro věřící muslimy může být pouze dočasné. Šíitské interpretace soustředí své učení na přímluvu imámů a dopouští více možnost odpuštění. Súfijské tradice pak nabízejí interpretace veskrze symbolické, chápajíc jako stav odloučení od Boha spíše než fyzické místo trestu.

Myslím, že tato práce splnila cíle, které byly v úvodu ustanoveny. Poukázala tak na vývoj konceptu pekla a představila některé z výrazných, charakteristických témat islámské eschatologie, které jsou velmi rozsáhlé a mnohotvárné. Tato práce mimojiné ukázala, že peklo v islámu není jen teologickým konceptem, ale také důležitým prvkem v etickém a duchovním světě a životě věřících muslimů, odrážejícím souborný vztah mezi božskou spravedlností, milosrdenstvím a lidskou odpovědností.

Zdroje

Seznam použité literatury

Korán. Přeložil Ivan Hrbek. Praha: Odeon, 1972. 01-022-72.

KROPÁČEK, Luboš. *Duchovní cesty islámu*. Vyd. 2. Praha: Vyšehrad, 1998. ISBN 80-7021-287-X.

WERNER, Helmut (ed.). *Islámská Kniha mrtvých: představy islámu o onom světě*. Hodkovičky: Pragma, [2003]. ISBN 80-7205-948-3.

LANGE, Christian. *Paradise and Hell in Islamic Traditions*. Cambridge University Press, 2016. ISBN 978-0-521-73815-6.

LANGE, Christian. *Locating Hell in Islamic Traditions*. Brill, 2016. ISBN 9004301216.

ABŮ AL-HASAN AL-KISĀĪ. *Kniha o počiatku a konci a rozprávania o prorokoch: islamské mýty a legendy*. Přeložil Ján PAULINY. Panteón. Bratislava: Tatran, 1980. ISBN 80-7205-948-3.

OSTŘANSKÝ, Bronislav. *Malá encyklopedie islámu a muslimské společnosti*. Praha: Libri, 2009. ISBN 978-80-7277-404-3.

HORYNA, Břetislav a PAVLINCOVÁ, Helena (ed.). *Judaismus, křesťanství, islám*. Vyd. 2., přeprac. a rozš. vyd. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2003. ISBN 80-7182-165-9.

THOMASSEN, Einar. *Islamic Hell*. Bergen: University of Bergen, 2009.

RUSTOMJI, Nerina. *The Garden and the Fire: Heaven and Hell in Islamic Culture*. Columbia University Press. 2009., ISBN 9780231140850.

MA'SÚMIÁN, Farnáz. *Život po smrti v učení světových náboženství*. Brno: Jota, 1996. ISBN 80-85617-83-8.

ONDRAČKA, Lubomír; KROPÁČEK, Luboš; HALÍK, Tomáš; LYČKA, Milan a ZEMÁNEK, Marek. *Smrt a umírání v náboženských tradicích současnosti*. 2. vydání. V Praze: Cesta domů, 2017. ISBN 978-80-88126-22-5.

OSTŘANSKÝ, Bronislav (ed.). *Smrt, hroby a záhrobí v islámu: poslední věci člověka pohledem muslimských pramenů*. Orient (Academia). Praha: Academia, 2014. ISBN 978-80-200-2305-6.

KROPÁČEK, Luboš. *Súfismus: dějiny islámské mystiky. Světová náboženství (Vyšehrad)*. Praha: Vyšehrad, 2008. ISBN 978-80-7021-817-4.

LANGE, Christian a KNYSH, Alexander. *Sufi Cosmology: 154 (Handbook of Oriental Studies: Section 1; The Near and Middle East)*. Brill, 2023.

RENARD, John. *Historical Dictionary of Sufism*. Rowman & Littlefield, 2016. ISBN 9780810879737.

SMITH, Jane a HADDAD, Yvonne Yazbeck. *Islamic Understanding of Death and Resurrection*. 2002. Oxford: Oxford University Press. ISBN 978-0-195-15649-2.

HEMAYA, Ahmad M. *Islám: hluboké nahlédnutí*. V Praze: Ústředí muslimských obcí, 2012. ISBN 978-80-904373-2-6.

MENDEL, Miloš. *Muslimové a jejich svět: o víře, zvyklostech a smýšlení vyznavačů islámu*. Vydání druhé. Praha: Dingir, 2018. ISBN 978-80-86779-45-4.

Internetové zdroje

Wikipedie: Otevřená encyklopedie: Islámská kniha mrtvých [online]. c2020 [citováno 7. 06. 2024]. Dostupný z WWW:

<[https://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=Isl%C3%A1msk%C3%A1 kniha mrtv%C3%BDch&oldid=19121928](https://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=Isl%C3%A1msk%C3%A1_kniha_mrtv%C3%BDch&oldid=19121928)>

Sahih al Bukhari, 3260, Book 59, Hadith 70. Online. Dostupné z: <https://sunnah.com/bukhari:3260>. [cit. 2024-06-08].

Sahih Muslim 615c, Book 5, Hadith 231. Online. Dostupné z: <https://sunnah.com/muslim:615c>. [cit. 2024-06-10].

Sunan an-Nasa'i 3671, Book 30, Hadith 61. Online Dostupné z: <https://sunnah.com/nasai/30/61>. [cit. 2024-06-10].

Shirk. Online. Dostupné z: https://link.springer.com/referenceworkentry/10.1007/978-94-024-1267-3_2056. [cit. 2024-06-13].

7 major sins. Online. Dostupné z: <https://islamqa.info/en/answers/200632/7-major-sins-in-islam-what-are-they>. [cit. 2024-06-14].

Sunan an-Nasa'i 1965, Book 21, Hadith 148. Online. Dostupné z: <https://sunnah.com/nasai:1965>. [cit. 2024-06-15].

Sahih al-Bukhari 5198, Book 67, Hadith 132. Online. Dostupné z: <https://sunnah.com/bukhari:5198>. [cit. 2024-06-15].

Sahih al-Bukhari 29, Book 2, Hadith 22. Online. Dostupné z: <https://sunnah.com/bukhari:29>. [cit. 2024-06-15].

Understanding the Ḥadīth “The Majority of the Dwellers of the Fire are Women.” Online. Dostupné z: https://masjidds.org/2020/12/22/understanding-the-hadith-the-majority-of-the-dwellers-of-the-fire-are-women/#_ftn12. [cit. 2024-06-18].

Sahih Muslim 2996, Book 55, Hadith 78. Online. Dostupné

z: <https://sunnah.com/muslim:2996>. [cit. 2024-06-21].

Shaitan. Online. Dostupné z: <https://en.wikipedia.org/wiki/Shaitan>. [cit. 2024-06-

21].

Wikipedie: Otevřená encyklopedie: Shafa'a. Online. Dostupné

z: <https://en.wikipedia.org/wiki/Shafa%27a>. [cit. 2024-06-26].

Afterlife and Salvation. Online. Dostupné

z: <https://www.patheos.com/library/sunni-islam/beliefs/afterlife-and-salvation>. [cit.

2024-06-26].

Question 20: „Heaven and Hell.” Faith and Reason. Online. Dostupné

z: <https://www.al-islam.org/faith-and-reason/question-20-heaven-and-hell>. [cit.

2024-06-26].

Wikipedie: Otevřená encyklopedie: Islamic eschatology. Online. Dostupné

z: https://en.wikipedia.org/wiki/Islamic_eschatology#Eschatological_theological_questions. [cit. 2024-06-26].

Question 13: "Non-muslims and Hell." Faith and Reason. Online. Dostupné

z: <https://www.al-islam.org/faith-and-reason/question-13-non-muslims-and-hell>.

[cit. 2024-06-26].

Hell. Online. Dostupné z: https://en.wikishia.net/view/Hell#In_Islamic_Theology.

[cit. 2024-06-26].

HOŠEK, Pavel. *Súfismus jako inspirace pro současnou kulturu: Fethullah Gülen a jeho*

hnutí. Online. Dostupné z: [http://platformdialog.cz/acticles/show/sufismus-jako-](http://platformdialog.cz/acticles/show/sufismus-jako-inspirace-pro-soucasnou-kulturu-fethullah-gulen-a-jeho-hnuti)

[inspirace-pro-soucasnou-kulturu-fethullah-gulen-a-jeho-hnuti](http://platformdialog.cz/acticles/show/sufismus-jako-inspirace-pro-soucasnou-kulturu-fethullah-gulen-a-jeho-hnuti). [cit. 2024-06-27].

Wikipedie: Otevřená encyklopedie: Jahannam. Online. Dostupné

z: <https://en.wikipedia.org/wiki/Jahannam#Sufism>. [cit. 2024-06-28].